

Internationalisering i dansk folkeskolelæreruddannelse

Af Egon Foldberg (†) og Leif Stenlev

Denne artikel forsøger – i alt væsentligt på basis af de to forfatteres egne erfaringer på området – at skildre udviklingen i internationaliseringen af dansk folkeskolelæreruddannelse fra de allerførste tilløb før EF/EU (ca. 1960) til 1995. Det vil sige en periode, hvor læreruddannelsen foregik i regi af læreruddannelseslovene af 1930, 1954 og 1966. Under disse love var læreruddannelsen forholdsvis fast struktureret med tilstedeværelsespligt for de studerende på større eller mindre områder af uddannelsen. Det var nok denne faste struktur, der medførte en relativt langsom udvikling af internationaliseringen på området, eftersom den umuliggjorde længere tids fravær fra seminariet.

De første kim kan spores til perioden ca. 1960 til 70 i formelle og uformelle venskabsforbindelser mellem byer eller uddannelsesinstitutioner. Som eksempler kan nævnes forbindelserne mellem Ribe (Statsseminarium) og Strängnäs i Sverige og mellem Silkeborg (Th. Langs Seminarium) og Leicester (Teacher Training College). Oprindelsen går tilbage til oprettelsen af særlige udvidede sproghold i tilknytning til den obligatoriske sprogundervisning på seminarierne. Denne undervisning havde som sit erklærede mål at sætte de lærerstuderende i stand til at læse faglige og især pædagogiske tekster på fremmedsprogene engelsk og tysk, hvorimod de udvidede sproghold skulle skaffe kompetente fremmedsprogsundervisere til den voksende kommunale mellemskole. Heri lå den første spore til de studerendes interesse for studiet i engelsk/tysk/fransk i sprogenes hjemlande.

Denne udvikling blev understøttet af læreruddannelsesloven af 1954, der indførte speciale- eller linjefag i engelsk og tysk (og visse steder endog fransk). Inden længe blev det tradition, at linjehold i fremmedsprog under lærerens ledelse foretog en (kortvarig) studierejse til fremmedsprogets hjemland med skole- og institutionsbesøg. Udviklingen sås først på privatseminarierne, der dengang havde privatøkonomi og derfor kunne dække lærerens udgifter helt eller delvist. Inden længe bredte rygtet sig imidlertid til statsseminarierne, hvor lærerne dog i mange år måtte investere egne midler (eller søge anden form for dækning) i sådanne sprogrejser – typisk lagt i en studieuge, evt. kombineret med efterårsferien.

Det kan selvfølgelig diskuteres, om der var tale om en egentlig internationalisering af læreruddannelsen. I mange tilfælde var der tale om en ensidig, ja, næsten egoistisk kontakt, som fremmedsprogfagene havde en tydelig pragmatisk interesse i. Dels omfattede kontakten kun brøkdele af en årgang, dels var den normalt ikke tosidig (En

undtagelse var dog Silkeborg-Leicester, hvor hele klasser/årgange fra begge sider blev udvekslet). Et står imidlertid fast, nemlig at disse sprogrejser gav de studerende indsigt i det andet lands uddannelsessystem, styreform m.v.

Innovation i læreruddannelsen

I midten af 1970'erne blev dansk læreruddannelse knyttet til OECD-projektet IMTEC, *International Management Training for Educational Change*.¹ IMTEC blev skabt i 1972 og havde altså på det tidspunkt fungeret i et par år og med deltagere fra flere lande. Fornyelse i læreruddannelserne var et af projekterne. Organisationen blev ledet af den norske dynamo Per Dalin.² Arbejdsmetoden var primært afholdelse af konferencer, hvor repræsentanter for de deltagende lande præsenterede hinanden for tanker om kommende fornyelser (»Papers«) og rapporter om gennemførte forsøg (»Case Studies«).

I Danmark blev seminarierne i Hellerup og Kolding tilmeldt IMTEC, og hvert af de to seminarier sendte to deltagere til konference i Cambridge, Storbritannien i 1978 og i Rjukan, Telemark, Norge i 1982. Konferencetitlerne var henholdsvis *Innovation in Teacher Education: Cross Cultural Review og Transfer of Knowledge across Cultures*.

Alle mødte op med stor nysgerrighed og interesse, men den efterfølgende vurdering af udbyttet var ikke af en sådan art, at interessen kunne fastholdes. Det er ellers ikke vanskeligt at se, at ideen bag IMTEC's projekt var relevant for læreruddannelsen. Der ligger givetvis inspiration til fornyelse i en ideudveksling med uddannere fra andre lande, men initiativet kom nok lidt for tidligt. Var det kommet fem år senere – ved 1980'ernes begyndelse – ville det sikkert have mødt større interesse hos læreruddannerne, som i de mellemliggende år havde udviklet en betydelig større nysgerrighed på området.

Udveksling af tanker

I dette tidlige forsøg på at gennemføre en mere systematisk form for ideudveksling med udlandet mødte vi nogle af de reaktioner, som også siden har vist sig at være forsinkende eller direkte blokerende faktorer.

Helt grundlæggende er det, at langt fra alle uddannere dengang så et behov for at hente inspiration uden for landets grænser. Man var nok nysgerrig efter at høre om, hvordan man uddannede lærere i andre lande, men var samtidig overbevist om, dels at det var vanskeligt at sammenligne uddannelserne, og dels at vi i Grundtvigs og Kolds fædreland havde været ekstra gode til at tænke, og at vi derfor var mere avancerede end de fleste andre.

Et andet forhold, som var og stadig er et problem, vedrører spredningseffekten. Hvordan får man impulserne kanaliseret ud i hele systemet? I begyndelsen af 1970'erne var der ikke udviklet kommunikationsformer mellem seminarierne, som kunne sikre, at ideer fra udlandet blev almindelig kendt. Vi vil vende tilbage til dette forhold senere i redegørelsen.

Udveksling af mennesker

Det er klart nok, at disse forhindringer ikke er specielle for læreruddannelsen, men det bliver problemerne ikke mindre af. Det blev da også snart indset, at det ikke er nok at flytte rundt på ideer og tanker. Man må også flytte et større antal mennesker – studerende, lærere, administrativt personale – før der opstår en generel åben holdning over for fremmede impulser. I europæisk sammenhæng (dengang EF) førte det i løbet af 1970'erne til, at man lancerede de nu så velkendte store udvekslingsprogrammer.

Læreruddannelsesreform i Indonesien

IMTEC's bud på koordinationen af en opgradering og reform af læreruddannelsen i Indonesien blev accepteret af Verdensbanken. Som leder af projektet valgtes Rhys Gwyn, Manchester Polytechnic, medstifter af ATEE (Association for Teacher Education in Europe (mere herom senere)). Projektet, der var ambitiøst anlagt, involverede også dansk læreruddannelse, dels på det institutionelle plan (Kolding Seminarium), dels på det individuelle plan, ved at Egon Foldberg i oktober-november 1978 fungerede som læseplanskonsulent i fremmedsprog (primært engelsk) og landets lingua franca: Bahasa Indonesia. Kungliga Svenska Skolöverstyrelsen var også involveret ved fagkonsulenten i engelsk.

I tre faggrupper – pædagogiske fag, naturfag (Integrated Science) og fremmedsprog – sammensattes grupper på ca. 20 fra forskellige læreruddannelsesinstitutioner spredt over det vidtstrakte øvrige. Disse var udset til – efter et fælles indføringsseminar i hjemlandet – at blive udstationeret parvis på europæiske læreruddannelsesinstitutioner, at samles til et midtvejsseminar for at udveksle erfaringer og derefter at »bytte gårde« inden hjemrejsen. Hjemme igen skulle de fungere som »trendsetters« lokalt og nationalt og indsamle erfaringer om reaktionen på de nye ideer. Derefter gennemførtes et lignende forløb på nordamerikanske og canadiske institutioner. Efter en funktionsperiode hjemme samledes grupperne til et tre måneders opsamlings- og skriveseminar i Bandung, Java, hvor europæiske og amerikanske konsulenter bistod ved læseplansudformningen.

Det blev her en vigtig opgave for de udefra kommende konsulenter at understrege, at ikke alle pædagogiske, didaktiske eller læseplansmæssige tanker fra I-landene egnede sig til systemeksport til andre samfundsformer end dem, de var udklækket i. F.eks. var det amerikanske koncept »student-active learning« måske farligt at praktisere i det daværende indonesiske politiske klima. Det måtte understreges, at uddannelsestænkning må være solidt rodfæstet i egen jord.

Indonesien i Danmark

Også Danmark modtog besøg fra Indonesien i forbindelse med det storstilede projekt. To indonesiske gæster – en læreruddanner og en ministeriel embedsmand – opholdt sig på Kolding Seminarium i et par måneder, hvor de satte sig ind i uddannelsens struktur og i undervisningsplanerne og deres praktiske gennemførelse. Der foreligger desværre ikke for os en udførlig rapportering fra dette studieophold, selv om det unægteligt ville have været interessant at se, hvad der kunne inspirere – eller måske endda føre til direkte forandringer – i et geografisk og kulturelt så fjernt land som Indonesien.

ATEE

Det oprindeligt påtænkte navn til denne forening var EATE (European Association for Teacher Education), men det måtte ændres, efter at EAT (European Association of Teachers) havde protesteret mod den (fonetiske) navnelighed. Navnet blev herefter Association for Teacher Education in Europe (Vereinigung für Lehrerausbildung in Europa/Association pour la formation des enseignants en Europe).³

Foreningen blev til på et Europarådsinitiativ i begyndelsen af 1970'erne. Et udvalg, bestående af læreruddannere fra adskillige europæiske lande (flestepå EF-medlemmer, men også andre, bl.a. Schweiz), blev nedsat og mødtes i to år for i første række at diskutere »the feasibility and desirability of a European association for teacher education«. Fra Danmark deltog Egon Foldberg.

Udvalgsarbejdet førte til, at foreningen blev stiftet på en konference i Liège i 1976. Den nye forening var selvfølgelig pengeløs og kunne kun stiftes, fordi universitetet i Liège og andre læreruddannelsesinstitutioner i samarbejde med Europarådet finansierede konferencen, hvorunder man valgte en foreløbig bestyrelse, der skulle udforme vedtægter for foreningen. Vedtægterne skulle give mulighed for to kategorier af medlemskab: individuelt eller institutionelt. Som et kuriosum kan det nævnes, at en af forelæserne ved Liège-konferencen var Amdi Pedersen fra Tvind, der tryllebandt den internationale forsamling med sin beretning på lettere fynskpræget engelsk om Tvind-institutionernes dannelsesrejser i det fremmede.

I de følgende år – efter det endelige valg af bestyrelse i Trieste 1977 – måtte ATEE i samarbejde med de lokale konferenceorganisatorer sørge for økonomien ved de årlige konferencer, der blev afholdt på forskellige steder som Bangor (Wales), Pont-à-Mousson (F), Oldenburg (D), Neuchâtel (CH), Birmingham (GB), Ålborg (Seminarium) (DK), Linz (A), Tilburg (NL), Toulouse (F), (Vest)Berlin (D), Barcelona (E), Kristianstad (S), Limerick (Ir), Noordwijkerhout (NL) og Lahti (SF).

ATEE havde fra begyndelsen et kommunikationsproblem, fordi langt flere valgte et institutionsmedlemskab end et individuelt. Derfor var det meget forskelligt fra institution til institution, hvor mange læreruddannere der fik kendskab til foreningen og dens muligheder for at etablere internationale kontakter mellem individer og institutioner. Selv efter etableringen af foreningens tidsskrift *The ATEE Journal* (senere *The European Journal of Teacher Education*)⁴ skete det ofte, at tidsskriftet blev journaliseret og anbragt på institutionens bibliotek i stedet for at blive lagt frem på lærerværelset, umiddelbart tilgængeligt for de menige læreruddannere. Medmindre der på institutionen var en PR- og internationalt minded person til at ajourholde lærerkollegiet, kunne der derfor gå lang tid, inden et lærerkollegium blev aktivt bevidst om ATEE og denne forenings muligheder.

Dette forhold blev der til dels rådet bod på, da foreningen i tilgift til konferencearbejdsgrupperne etablerede permanente arbejdsgrupper, f.eks. om læreres og læreruddanneres efteruddannelse. Disse permanente arbejdsgrupper arbejdede selvstændigt imellem de årlige konferencer og havde efterhånden også faste mødetidspunkter under konferencerne, hvor de kunne hverve nye medlemmer.

Efter fem år var der ti faste arbejdsgrupper, som ATEE ganske vist gav et beskedent økonomisk tilskud, men som i høj grad var afhængige af de kontrakter om af-

holdelse af seminarer, som de kunne skaffe sig gennem EF og andre samarbejdspartnere. Her kan efteruddannelsesgruppen nævnes, idet den f.eks. fik en kontrakt med det katalanske undervisningsdirektorat og senere med den nyetablerede stat Slovenien om opbygning af et hidtil ikke-eksisterende efteruddannelsessystem. I en sådan kontrakt indgik typisk en aftale om en ekstra dag, hvor arbejdsgruppen kunne afholde sit eget møde.

Som eksempel på et EU-finansieret projekt kan nævnes arbejdet med »school-based inservice education« (SBI), hvis resultater – også omfattende danske forhold – er publiceret i EU-regi.⁵ Andre permanente ATEE-arbejdsgrupper har udført lignende projekter, f.eks. rapporten »Equal Opportunities for Boys and Girls«, udgivet i samme periode.

Forskning eller ej

International udveksling af ideer, lærere og studenter har været kendt på universiteterne og de højere læreanstalter i mange år – i nogle tilfælde i flere 100 år. På de mindre, såkaldt ikke forskningsbærende institutioner har billedet været et andet.

Sandt er det vel også, at det er mest oplagt at samarbejde internationalt om forskning, hvor det ene forskningsresultat kan fremkalde det næste til gavn for hele befolkninger – f.eks. på lægens og ingeniørens arbejdsområde. På undervisningsområdet, herunder i læreruddannelsen, var det vel mindre oplagt, så længe nationalstaterne udviklede deres uddannelsessystemer nogenlunde uafhængigt af hinanden.

Verdensborgeren

Europæiseringen og globaliseringen har ændret dette billede. International forståelse i bred forstand opstår ikke kun ved, at nogle forskere her samarbejder med nogle forskere der. I konsekvens heraf satte det daværende EF sig da også det mål, at 10 % af de studerende skulle tilbringe en del af deres studietid på en udenlandsk læreanstalt. Der skulle m.a.o. så mange afsted, at det ikke længere blev oplevet som noget specielt.

Verdensborgertænkningen medfører automatisk, at også de korte og mellemlange uddannelser kommer med i billedet, og almindeligt accepteret er det vel også nu, at det er et naturligt led i en læreruddannelse at se ud over egen landegrænse. Men det internationale arbejde tager tid og koster penge, og prioriteringen har været et tilbagevendende problem.

Europa og de videregående uddannelser

Europarådet har igennem hele den beskrevne periode beskæftiget sig med undervisning og uddannelse. En række konferencer har behandlet læreruddannelserne i Europa, og dansk læreruddannelse har været repræsenteret ved rektorforsamlingens internationale udvalg. To af de mere markante konferencer skal omtales her. Den ene – arrangeret af OECD/CERI – fandt sted i Algarve, Portugal, i maj 1991 under overskriften *Education and New Information Technologies, Teacher Training and The Role of Universities*. Et referat herfra er gengivet i Undervisningsministeriets tidskrift *Uddannelse*.⁶ Det er i øvrigt en interessant detalje, at man for kun 10 år siden

Mange europæiske landes undervisningsministerier havde sendt repræsentanter til OECD's konference i Algarve i maj 1991. Konferencen drejede sig om anvendelse af informationsteknologi i uddannelsessystemet i almindelighed og læreruddannelsen i særdeleshed, og der blev lyttet intenst til de mange indlæg om et af tidens meget varme emner.

talte om NY informationsteknologi (forkortet til NIT). Siden er det som bekendt blevet til IT. Ældre er informationsteknologien altså ikke. Den anden konference blev afholdt i Izmir, Tyrkiet, i september 1992 – arrangeret af Europarådet i samarbejde med universitetet i Izmir.

Det var en såkaldt Summer School med titlen: *The Policies and Models of Teacher Training in The Council of Europe Countries*. Rapporten herfra giver et godt overblik over ligheder og forskelligheder i læreruddannelsen i en lang række europæiske lande samt et antal anbefalinger vedr. den videre udvikling på området.⁷

EF-kommissionen udfoldede helt fra starten betydelige anstrengelser for at stimulere lærer- og studenterudveksling på alle institutionstyper. Man fik tidligt øje på læreruddannelsen som et centralt område pga. den tydelige »ringe i vandet«-effekt, og læreruddannelsen fik da også sit eget afsnit i EF's memorandum: *Højere uddannelse i Det europæiske Fællesskab* fra 1990.

Dette memorandum blev sendt til høring i hele uddannelsessystemet, og Læreseminariernes Rektorforsamling tilsluttede sig i sit høringssvar det synspunkt, at det internationale element er en nødvendig del af en tidssvarende læreruddannelse, men opregnede også de praktiske problemer, der knytter sig til især studenterudveksling.

EU og anerkendelse af eksamensbeviser

EU-kommissionen udsendte i 1994 en meddelelse om anerkendelse af eksamensbeviser (og dermed altså mulighed for ansættelse i et andet land). I sit høringssvar pegede Lærerseminariernes Rektorforsamling bl.a. på, at det kan være vanskeligt at opnå kulturel og ikke mindst sproglig sikkerhed i et sådant omfang, at man kan leve op til de forventninger, der vil møde netop en lærer. Bekymringerne går i mindre grad på den akademiske anerkendelse, hvor den opfattelse med årene har bredt sig, at selv om der er store forskelle fra land til land, er det ikke sikkert, at alle undervisningsplaner behøver at være komponeret præcis som ens egne for at være gode!

Men det må stadig tages i betragtning, at en lærerstuderende, der studerer nogle måneder i et andet land, næsten uundgåeligt vil forøge sin samlede arbejdsbyrde – og dermed ofte i praksis sin samlede studietid.

Fra smalt til bredere samarbejde

Som allerede omtalt foldede ATEE sig ud i slutningen af 1970'erne. Herefter gik det internationale element i læreruddannelsen over fra at være et anliggende for enkelte ildsjæle, som af mere eller mindre tilfældige årsager var kommet i berøring med området, til at blive om ikke hvermands eje, så dog et langt bredere engagement.

I midten af 1970'erne kunne man – hjemvendt fra en international conference om læreruddannelse – møde udtalelser som: »Jamen, det har da sikkert været hyggeligt for dig«! Formuleringen fortæller i kort form, at det internationale endnu ikke var blevet et fællesanliggende. Men i 1980 var det mere almindeligt at høre: »Hvordan får vi skabt kontakt med personer i den tyske, hollandske, franske, engelske læreruddannelse«? Den danske læreruddanner var begyndt at tænke aktivt ud over landegrænsen.

Omstillingspuljen

Det blev i begyndelsen af 1980'erne klart, at denne holdningsændring medførte et behov for en struktur på samarbejdet mellem danske uddannelsessteder og de tilsvarende udenlandske. Nogle seminarier etablerede ganske vist hver for sig små internationale netværk, men den proces var ikke så ligetil, og vi indså snart, at der måtte gøres en indsats for den samlede danske læreruddannelse, hvis vi skulle komme ud over de tilfældige personkontakters stadium.

I 1980'erne kom chancen med den såkaldte omstillingspulje. Vi så i den en mulighed for at etablere en national struktur, f.eks. i form af et fælles internationalt kontor, som kunne styrke det enkelte lærerseminarium i den praktiske gennemførelse af samarbejdet med andre landes læreruddannelser. Ud over de kontaktskabende funktioner omfattede problemkredsen bl.a. arbejdet med at udforme formelt korrekte ansøgninger til de europæiske fonde – Erasmus m.fl. – et arbejde, som i de første år ikke var helt ukompliceret.

Link

Lærerseminariernes Rektorforsamling søgte om midler fra omstillingspuljen og fik et – efter datidens forhold – pænt stort beløb stillet til rådighed til »Omstilling til internationalt samarbejde i læreruddannelsen«. En drøftelse i forsamlingen viste, at

man ikke var så interesseret i at opbygge et fælles internationalt kontor, befolket af nogle specialister, men snarere i at opbygge den nødvendige kompetence på alle seminarier.

Resultatet blev skabelsen af LINK, som ved udfangelsen betød Lærerseminariernes Internationale Kontor, men som efter drøftelserne kom til at stå for Lærerseminariernes Internationale Konto. Den årlige bevilling til internationaliseringen blev i de første år administreret fra Kolding Seminarium og fra 1992 fra Jelling Statsseminarium.

LINK omfattede også etablering af et nationalt netværk. Ideen var, at hvert enkelt seminarium valgte 2 personer, en læreruddanner og en administrativ medarbejder, til at varetage de internationale opgaver lokalt. De to indgik desuden i en landsdækkende forsamling, som blev indkaldt til en årlig konference og – efter behov – til mellemliggende regionale møder. Der blev på den måde skabt et fint forgrenet informationsnetværk, som skulle vise sig at få stor betydning i den videre udvikling.

Status

Når man betragter dansk læreruddannelse i dag, peger alt i retning af, at internationaliseringen vil blive fastholdt og udbygget yderligere. Der er næppe et lærerseminarium i landet, der ikke har kontakt med mindst én udenlandsk læreruddannelsesinstitution, og læreruddannere interesserer sig i stigende grad for omådet.

Forfatterne til dette forsøg på en beskrivelse af udviklingen i læreruddannelsens orientering imod andre landes læreruddannelser har kendskab til adskillige samarbejdsprojekter, der omfatter tre eller endog flere samarbejdspartnere i lande med vidt forskellig uddannelsesform og -etos. Som eksempel kan nævnes et projekt, der omfatter så forskellige lande som Holland, Portugal og Skotland.

De store forskelle fra land til land – herunder også forskelle i befolkningernes syn på lærerne og deres opgave – medfører selvsagt, at muligheden for direkte overførsel af planer og praksis er begrænset. Der er snarere tale om omplantning af nogle skud, hvis videre udvikling bliver påvirket af de lokale forhold. Det ligner lidt omplantning af poesi, hvor begrebet gendigtning er mere præcist end oversættelse.

Men den inspiration, der ligger i at få præsenteret andre landes forslag til løsning af uddannelsesopgaverne, er uomtvistelig. Vi har hos de læreruddannere, som har haft internationale kontakter, oplevet en forøgelse af paratheden til at eksperimentere, en større generel vågenhed og en frigørelse af ny energi.

Det, der nu står tilbage – eller så småt er begyndt – er et udredningsarbejde til at belyse, om der er specielle komponenter af dansk læreruddannelse, der kan få særlig gavn af de internationale kontakter. Den seneste reform af dansk læreruddannelse antyder, at man har ladet sig inspirere af andre landes højere grad af fagspecialisering til så småt at forlade det danske enhedslærerprincip: en lærer er en lærer.

I det lidt bredere fremtidsperspektiv ville det være ønskeligt med en udvidelse af det tværgående samarbejde inden for Danmarks grænser. På internationaliseringsområdet er det i de forløbne år gået som på andre områder: der arbejdes i korridorer, og der er få forbindelsesgange på tværs.

Forbindelsen mellem lærerseminarieområdet og Undervisningsministeriet har

Egon Foldberg, (1929-2001) *cand. mag. i engelsk og fransk 1955, exam. faglærer i tysk 1961. Ansat på Ribe Statsseminarium fra 1958, central studielektor i engelsk 1972, medlem af læseplansudvalget i engelsk i forbindelse med HF- og læreruddannelsesloven af 1966. Medstifter af Association for Teacher Education in Europe, chefredaktør for revue ATEE journal, præsident for ATEE 1983 til 1985.*

ganske vist – og heldigvis – været fortrinlig. Ministeriet har støttet udviklingen godt og grundigt, også økonomisk. Men ser vi bort fra det praktiske samarbejde om, hvordan ansøgningsblanketterne om støtte fra EU skulle udfyldes for at have en chance for at blive imødekommet, så var det lidt småt med kontakten til den øvrige del af det danske uddannelsessystem. Der har f.eks. ikke været noget direkte samarbejde mellem seminarierne og DLH eller Statens Pædagogiske Forsøgscenter – for nu at nævne noget af det mere nærliggende.

Alligevel må man konstatere, at der er opnået gode resultater i internationaliseringen af den danske folkeskolelæreruddannelse. Der er etableret en mængde personlige og institutionelle kontakter over landegrænserne – især naturligvis inden for Europa – og der er hentet (og givet) inspiration på snart sagt alle områder, såvel fagligt som pædagogisk. Det er allerede kommet læreruddannelsen til gode, og der er al mulig grund til at vente en fortsat og forstærket udvikling i de kommende år.

Noter

1. Internet-adresse: *imte@imte.org*.
2. Per Dalin. Født 1936 i Norge. Dr.Phil., M.Ed., Cand.real. (CV kan ses på internettet).
3. Friedrich Buchberger (Ed.). *ATEE-Guide to Institutions of Teacher Education in Europe*. ATEE 1992.
4. The ATEE Journal, bl.a. vol 1., nr. 1, 1978, og vol. 8, nr. 3, 1985, s. 241-255.
5. *School Based Inservice Education*. ATEE .
6. Uddannelse, den 10. november 1991.
7. Prof. Dr.Galip Karagözoglu (ed.): *The Policies and Models of Teacher Training in The Council of Europe Countries*. 1993.

Leif Stenlev, (f. 1932), læreruddannet på KFUMs Seminarium, Frederiksberg 1954, statsprøvet musikpædagog fra Vestjysk Musikkonservatorium 1968. Folkeskolelærer i Roskilde 1954 til 1959, seminarieadjunkt Ribe Statsseminarium 1959 til 1973, rektor for Kolding Seminarium 1973 til 1992 og for Jelling Statsseminarium 1992 til 1997. Medlem af den europæiske bestyrelse for ATEE og medredaktør af Revue ATEE Journal i en årrække. Deltager i en lang række konferencer, bl.a. i Europaråds-sammenhæng.